

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Stille tårer-En studie om innagerende atferd

Silent tears- A study of introverted behavior

Kandidatnummer: 412, 245, 393.

BLUBACH 2020/2021

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Barnehagelærerutdanning

Jannice Eikefet Berland

31.05.2021

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Sammendrag

I denne undersøkelsen ønsker vi å belyse problemstillingen *"hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd kan få medvirke i barnehagen?"*. For å samle inn data har vi valgt å intervju tre pedagogiske ledere, for å få innsikt i deres refleksjoner og erfaringer rundt problemstillingen. For å samle inn data har vi benyttet oss av kvalitativ metode, herunder kvalitativt intervju. Vi har utformet en intervjuguide som tar for seg sentrale begreper som bidrar til å belyse problemstillingen vår videre i oppgaven. De sentrale begrepene er innagerende atferd, medvirkning, pedagogisk leder, foreldresamarbeid og pedagogisk verktøy.

I undersøkelsen vil fokuset være rettet mot når den innagerende atferden blir et atferdsproblem, som skaper utfordringer og hindringer for barnet. Vi har valgt dette fokuset da vi har erfart at disse barna har lett for å bli usynlige i en travel barnehagehverdag, og fordi vi synes det er viktig at temaet blir belyst mer i praksis.

På bakgrunn av dette har vi derfor satt spørsmålsteget ved hvorvidt barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen og hvordan pedagogisk leder arbeider for å tilrettelegge for dette.

Målet med undersøkelsen er å få frem informantenes erfaringer rundt innagerende atferd, og se på hvordan disse erfaringene kan bidra til å belyse problemstillingen vår. Vi konkluderer med at bevissthet rundt arbeidet er sentralt for å kunne se barnets ulike måter å uttrykke seg på, og for å kunne legge til rette for at alle barn får medvirke uavhengig av atferdsuttrykk.

Abstract

This study examines the main issue *"how can kindergarten teachers facilitate so that children who shows signs of introverted behavior can contribute in the kindergarten?"*. To collect data, we chose to interview three kindergarten teachers, to gain insight in their thoughts and experience regarding the main issue. To gather this data, we used a qualitative method, in this case qualitative interview. We molded an interview-guide which used central terms to contribute in shedding light on the main issue further in this paper.

These central terms are introverted behavior, contribute, kindergarten teacher, parental cooperation and pedagogical tools.

The focus in this study will be directed towards situations where the introverted behavior becomes a behavioral problem, that creates challenges and obstacles for the child. We chose to focus on this because we have experienced that these children can sometimes become "invisible" in a hectic kindergarten workday, and because we think it's important to shed a light on the topic in practice.

With this in mind we questioned whether children who show signs of introverted behavior gets to contribute in the kindergarten and how kindergarten teachers work to arrange this. The purpose of this study is to enlighten the experiences of the informants regarding the introverted behavior, and to see how these experiences can contribute to shed light on our main issue. We conclude with the fact that awareness around the work is central to be able to see the child's different ways to express themselves, and to be able to arrange for all children to contribute despite their behavioral expression.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	5
1.1 Valg av problemstilling og avgrensning.....	6
1.2 Oppgavens oppbygging	7
1.3 Begrepsavklaring.....	7
1.4 Rammepplan for barnehagen	8
2.0 Teori	9
2.1 Innagerende atferd	9
2.2 Medvirkning.....	11
2.3 Foreldresamarbeid	12
2.4 Pedagogisk leder	13
2.4.1 Veiledning og refleksjon i personalgruppa	13
2.4.2 Relasjonskompetansen.....	14
2.4.3 Kompetanseheving.....	14
2.5 Pedagogiske verktøy.....	15
2.5.1 Observasjon.....	16
2.5.2 Praksisfortelling	16
2.6 Lek som metode	17
3.0 Metode	18
3.1 Intervju og intervjuguide	19
3.2 Forberedelse og gjennomføring av intervju	20
3.4 Valg av informanter.....	21
3.5 Etiske hensyn	22
3.5.1 Validitet og reliabilitet	23
3.6 Analyse og bearbeiding av data	23
4.0 Presentasjon av funn	25
4.1 Beskrivelse av barn som viser innagerende atferd.....	25
4.2 Spesifikke situasjoner innagerende atferd er fremtredende	26
4.3 Innagerende atferd og medvirkning i barnehagen	26
4.4 Konsekvenser hvis barn ikke får medvirke	27
4.5 Pedagogiske verktøy.....	28
4.6 Pedagogisk lederes ansvar	28
4.7 Foreldresamarbeid.....	29

5.0 Drøfting av funn.....	30
5.1 <i>Beskrivelse av barn som viser innagerende atferd.....</i>	30
5.2 <i>Innagerende atferd og medvirkning i barnehagen.....</i>	33
5.3 <i>Foreldresamarbeid.....</i>	35
5.4 <i>Pedagogisk leders ansvar.....</i>	37
5.5 <i>«Stille tårer» og bruk av pedagogiske verktøy i barnehagen.....</i>	39
6.0 Oppsummering.....	42
Litteraturliste.....	45
Vedlegg.....	48
Vedlegg 1: <i>Samtykkeskjema/informasjonskriv.....</i>	48
Vedlegg 2 <i>Intervjuguide utkast 1.....</i>	51
Vedlegg 3 <i>Endelig intervjuguide.....</i>	52
Vedlegg 4 <i>Praksisfortelling- "Stille tårer".....</i>	53

1.0 Innledning

”Det er tid for at Ole (1 ½) skal sove. Han blir med uten noen motsigelser, legges ned i vognen og kjøres ut som vanlig. I det hun skal se ned i vognen for å si sov godt, ser hun tårene triller. Han blir spurt om han ikke er klar for å sove enda. Ole (1 ½) rister på hodet mens tårene triller. Han blir tatt opp av vognen, og blir med inn på avdelingen for å leke litt til. Etter en liten stund spør pedagogisk leder om han er klar for å gå ut for å prøve å sove igjen. Han kommuniserer ved å nikke forsiktig. Pedagogisk leder legger Ole (1 ½) i vognen, og gutten sovner”. Praksisfortellingen ”stille tårer” (vedlegg 4) illustrerer hvordan innagerende atferd kan komme til uttrykk hos barn i barnehagen. Lund (2012, s. 26) hevder at det nødvendigvis ikke trenger å være et problem at et barn er stille og trekker seg unna fellesskapet, da alle barn er forskjellige og viser den atferden som kjennes riktig ut.

I denne oppgaven skal vi ta for oss temaet om de stille barna i barnehagen som viser en innagerende atferd. Men i dette tilfellet ønsker vi å rette fokuset mot når den innagerende atferden blir et atferdsproblem, som skaper utfordringer og hindringer for barnet. Det snakkes ofte om barn som har en utagerende atferd i barnehagen og hvilke utfordringer dette bringer med seg, men sjelden hører man om de barna som har en stille og tilbaketrukket atferd. Dette kan ha med at mange barn og unges tilbaketrukne atferdsuttrykk er blitt bagatellisert, oversett og ignorert fordi det ikke rammer omgivelsene rundt dem (Lund, 2012, s. 26). I forhold til dette vil det derfor være naturlig å sette et spørsmålstegn ved hvorvidt personalet i barnehagen fanger opp den innagerende atferden når den er blitt et problem for barnet.

Det kommer frem i rammeplanen at *”alle barn skal oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 19). Det vil derfor være naturlig at de barna som viser en innagerende atferd er vel så viktig å legge merke til, som de barna som viser utagerende atferd. I henhold til dette har vi et ønske om å undersøke hvordan det tilrettelegges for at barn som viser innagerende atferd, får medvirke i den pedagogiske virksomheten.

1.1 Valg av problemstilling og avgrensning

I barnehagen har vi erfart at det ofte snakkes om de barna som ”roper høyest og lager støy”. Dette har ført til at vi har undret oss over om barn som viser en innagerende atferd blir lagt merke til i en hektisk barnehagehverdag. Ettersom vi tidlig i praksis opplevde ulike episoder av barn som viste til en stille atferd i ulike settinger, økte interessen for dette temaet betraktelig, samt nysgjerrigheten rundt hvordan disse barna blir sett og hørt blant personalet. Vi har derfor stilt oss selv spørsmålet om hvordan barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?

I rammeplanen kommer det frem at *”Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 27). Så hvordan får barn som viser en innagerende atferd mulighet til å være medvirkende i den pedagogiske virksomheten, når den stille atferden blir et problem som hindrer barnets ulike uttrykksformer? Det er dette vi ønsker å undersøke og finne ut mer av i vår oppgave, og har derfor kommet frem til problemstillingen: *”Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?”*

For å avgrense oppgaven har vi valgt å se på de sentrale begrepene pedagogisk leder, innagerende atferd og medvirkning som er utgangspunktet for problemstillingen. I tillegg til dette vil foreldresamarbeid og pedagogisk verktøy trekkes inn, da vi ser på dette som viktige faktorer i forhold til besvarelsen av oppgaven vår. Vi har også valgt å trekke inn en praksisfortelling (vedlegg 4) som kom frem under intervjuene da vi tenker den er relevant for å belyse i forhold til problemstillingen. Dette er et omfattende tema der mye kan trekkes inn, men i denne oppgaven vil fokuset rettes mot informasjonen vi skaffet oss gjennom intervjuene.

1.2 Oppgavens oppbygging

Bacheloroppgaven vår består av seks kapitler. Disse er innledning, teori, metode, presentasjon av funn, drøfting og oppsummering. Hittil har vi presentert problemstillingen vår, samt avgrenset oppgaven. Videre skal vi gi oversikt og kort forklaring på begreper vi kommer til å bruke videre i besvarelsen. I kapittel 2 kommer teoridelen hvor relevant teori trekkes inn under punkter som er sentrale for problemstillingen. Etterfulgt av teoridelen kommer metoddelen, kapittel 3, som beskriver valgene vi har tatt for oppgaven, samt hvordan forberedelsen og gjennomføringen av intervjuene foregikk. Herunder vil også analyse og bearbeiding av data komme inn, i tillegg til etiske hensyn. I kapittel 4 presenterer vi funnene av innsamlet data, før vi går over til drøftingen i kapittel 5. Her vil vi drøfte funnene våre opp mot teoridelen, før vi til slutt prøver å oppsummere og forsøke å belyse problemstillingen.

1.3 Begrepsavklaring

Bø & Helle (2013, s.127) definerer innagerende atferd som en sosial og emosjonell tilbaketrekning. Dette blir i hovedsak brukt om barn i skolen, men kan også knyttes til barn i barnehagen. Det er brukt ulike begreper om barn som viser en stille og tilbaketrukket atferd. Vi har valgt å bruke begrepet innagerende atferd som er i tråd med problemstillingen vår. I noen tilfeller bruker vi ”de sensitive barna” og ”innadvendte barna”, da dette var begreper som kom frem under intervjuene. Pedagogisk leder, eller førskolelærer som er brukt i Bø & Helle (2013, s. 98), defineres som ”en som planlegger, gjennomfører og evaluerer det pedagogiske arbeidet i en barnehage”. I vår problemstilling bruker vi pedagogisk leder, men kan ved noen tilfeller bruke begrepet barnehagelærer, da disse brukes om hverandre i litteraturen. Medvirkning handler om deltakelse i fellesskap der alle blir lyttet til, får samhandle og blir anerkjent (Franck & Glaser, 2020, s. 308). Begrepene foreldresamarbeid og pedagogiske verktøy vil bli nærmere forklart under teorikapittelet.

1.4 Rammeplan for barnehagen

Vi har valgt å trekke inn rammeplanen for barnehagen i oppgaven vår. Rammeplanen setter rammer og gir retningslinjer for arbeidet i den pedagogiske virksomheten. I rammeplanen står det at *”Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 7). Vi har valgt å trekke inn punkter fra rammeplanen som vi tenker er relevant i besvarelsen av problemstillingen vår som er: *”Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?”*

Rammeplanen sier blant annet at *”Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnets alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 27). Videre sier den at *”Barnas synspunkter skal tilrettelegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet, men at barn ikke skal overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 27).

Når det kommer til ansvar og roller sier rammeplanen at *”pedagogisk leder er gitt ansvaret for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, i tråd med godt faglig skjønn”* (utdanningsdirektoratet, 2017, s. 16). Om samarbeid mellom hjem og barnehage sier rammeplanen følgende *”samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 29).

2.0 Teori

I dette kapittelet av oppgaven skal vi trekke frem teori vi mener er i samsvar med problemstillingen vår som lyder slik *"Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?"*. Innledningsvis nevnte vi at dette er et omfattende tema, noe som gjør at teoridelen også må avgrenses. Vi har derfor valgt å trekke inn teori som vi senere vil få bruk for i drøftingsdelen. For å finne frem til denne teorien har vi benyttet oss av ulik litteratur og forskning. I det følgende kapittelet skal vi ta for oss begrepene innagerende atferd, medvirkning, foreldresamarbeid, pedagogisk leder og pedagogiske verktøy.

2.1 Innagerende atferd

Det brukes ulike begreper knyttet til innagerende atferd. Noen av begrepene som blir brukt er blant annet "de stille barna", "introvert atferd" og "innadvendthet" (Lund, 2004, s. 19). Lund (2012, s. 27) beskriver innagerende atferd, som en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. Videre legger hun til at atferden kan kommuniseres gjennom sårbare, nedadvendte og triste uttrykk, der ordene ikke kommer frem og man trekker seg bort fra sosiale situasjoner (Lund, 2012, s. 27).

I motsetning til utagerende barn som tiltrekker seg oppmerksomhet gjennom en atferd som kan være forstyrrende for samspillet blant barn og voksne, kan barn som viser innagerende atferd lettere bli oversett hjemme og i barnehagen (Sjøvik, 2014, s. 206). Selv om disse to typene atferd har svært ulike uttrykksformer, har de til felles at atferden bryter med forventningene fra omgivelsene og blir et problem for barnet selv (Gjertsen, 2013, s. 163). Den innagerende atferden kommer ofte til uttrykk gjennom kjennetegn som ensomhet, negativ selvoppfatning, passivitet, sosial isolasjon, sjenanse og usikkerhet (Gjertsen, 2013, s. 162). De innadvendte barna vil ofte fremstå som hemmede i sin atferd og har av ulike grunner lett for å undertrykke impulsene sine i for stor grad (Gjertsen, 2013, s. 174). De stille barna tåler mye uten å protestere, og lar ofte andre barn ta i fra dem leker uten at de sier ifra (Gjertsen, 2013, s. 176).

Den innagerende atferden kan sees som en atferdsvanske når atferden kjennetegnes av en viss varighet og intensitet, bryter med forventet atferd, hemmer læring, utvikling og positiv

samhandling (Pettersen, 2017). I likhet med Pettersen definerer Lund (2012, s. 22) et atferdsproblem slik *”når atferden blir en utfordring for barnet som hindrer læring, stabile og trygge relasjoner, og øker frykten for å formidle sårbarheten sin”*. På denne måten kan den innagerende atferden hindre barn i å knytte seg til andre jevnaldrende og voksne, da de gjerne er for seg selv og sjelden er deltakende i lek med andre barn (Gjertsen, 2013, s. 169).

Det er viktig å få frem at det ikke er en statisk tilstand å være innagerende, men at dette er noe som fremtrer i gitte situasjoner og kontekster (Lund, 2012, s. 25). Noen barn har et mer forsiktig temperamentsuttrykk enn andre og motsatt, og ulik atferd kan vises ut i fra hvem vi er med, hvor vi er, eller hvor redde vi er (Lund, 2012, s. 29). I enkelte tilfeller vises det at noen barn er stillferdige og trives i eget selskap, der de observerer mer enn de handler og tenker seg nøye om før de snakker (Pettersen, 2017). Det er grunn til å tro at barn og unges tilbaketrukne atferdsuttrykk er blitt bagatellisert, oversett og ignorert fordi det ikke rammer omgivelsene (Lund, 2012, s. 22). Et barn som viser innagerende atferd kan lett bli kategorisert inn i gruppen *”de stille, snille barna”*, som for mange vil gi en positiv klang, da det å være stille i barnehagen kan være behagelig for de voksne (Lund, 2012, s. 39). I en hektisk barnehagehverdag kan det derfor være utfordrende å se de stille og innagerende barna, da de ikke bråker, slår, tar sin plass eller krever så mye (Lund, 2012, s. 22).

2.2 Medvirkning

Medvirkning handler om det enkelte barns muligheter til å handle, kommunisere og være en demokratisk person i et mangfoldig samfunn (Kristiansen, 2011, s. 190). Selve begrepet medvirkning dreier seg om noe vi gjør sammen med noen, der det vi gjør sammen fører til noe og gir en virkning (Bae, referert i Franck & Glaser, 2014, s. 305). I en helhetlig og relasjonell forståelse handler medvirkning om deltakelse i et fellesskap der alle blir lyttet til, får samhandle og blir anerkjent (Franck & Glaser, 2014, s. 308). Når det kommer til medvirkning for barn med særskilte behov vil det i praksis være opp til personalet å ivareta denne retten, gjennom å innta et barneperspektiv (Franck og Glaser 2020, s. 320). Franck og Glaser (2020, s. 320) sier videre at det er barnehagepersonalets oppgave å ha forståelse og varhet for individuelle forutsetninger i barnegruppen, og at man må se både ressurser og begrensninger, samt ikke forvente mer av et barn enn det barnet kan tåle.

Barn har ulike måter å uttrykke seg på og er avhengig av hvordan personalet forstår, fortolker og ivaretar de rettighetene de har (Franck & Glaser, 2020, s. 305). Franck & Glaser (2020, s. 311) hevder at det er viktig å være observant på barnas kroppslige så vel som verbale uttrykk, da barns rett til medvirkning ikke er begrenset til bare verbale uttrykk. Barn med særskilte behov kan uttrykke seg på måter som kan være vanskelig å forstå eller som kanskje er overraskende (Franck & Glaser, 2020, s. 311). Det vil derfor være avgjørende for barnas muligheter for medvirkning, hvordan barnehagepersonalet tolker og definerer slike uttrykk (Franck & Glaser, 2020, s. 311).

Det å se på barnet som subjekt, handler om at man møter barnet på en åpen måte (Drugli, 2011, s. 203). Videre sier Drugli (2011, s. 203) at det innebærer at barnets opplevelsesverden blir respektert som sann for barnet. På denne måten kan barnets særegenhet komme frem uten at den styres av de voksnes forventninger (Drugli, 2011, s. 203). Barn som erfarer å bli lyttet til, og som opplever at engasjement og initiativ har virkning, kan opprettholde viljen sin og ønsket om deltakelse (Kristiansen, 2012, s. 192). Ask (2018, s. 144) sier at *"Barn ikke skal overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta"*. Det å la barn få medvirke innebærer at personalet tar ansvar hvis barnet skulle ombestemme seg, ettersom de ikke kan være ansvarlige for konsekvenser de ikke er egnet til å ha oversikt over (Ask, 2018, s. 144).

2.3 Foreldresamarbeid

Store deler av omsorgs- og oppdragelsesoppgaver er i større grad delt mellom foreldre og profesjonelle (Drugli og Onsøyen, 2013, s. 17). Det vil si at det dermed er enda viktigere for barnet at denne helheten gjenspeiles i et godt samarbeid mellom foreldre og pedagoger, der begge parter involverer den andre parten på en måte som kommer barnet til gode (Drugli og Onsøyen, 2013, s. 18). Drugli og Onsøyen (2013, s. 18) sier videre at det er barnet og barnets beste som skal være grunnsteinene for samarbeidet. Glaser (2019, s. 19) sier at et tett samarbeid med foreldrene er viktig da barnets utvikling i stor grad er knyttet til foreldrenes trivsel og deres tillit til barnehagen. Hjem og barnehage utgjør helheten i små barns liv, dermed vil et godt samarbeid ivareta overgangene og helheten på en god måte (Glaser, 2019, s. 19). Ved å ha mange gode og positive kontaktpunkt mellom foreldrene og barnehagen bidrar personalet med å bygge opp et godt samarbeid mellom partene (Glaser, 2019, s. 130). Glaser (2019, s. 130) sier videre at personalet bør benytte seg av de daglige møtene, som for eksempel levere- og hentesituasjoner. Videre kan personalet i barnehagen for eksempel sende SMS, e-post, bilder eller lignende til foreldrene der positive hendelser blir beskrevet. Dermed kan personalet ”bygge relasjoner i fredstid”, og på denne måten sikre et godt samarbeid som også kan tjene som et nyttig grunnlag den dagen personalet må ta opp noe med foreldrene som er vanskelig eller bekymringsfullt (Glaser, 2019, s. 130).

For å sikre et godt samarbeid med foreldrene er det viktig at barnehagen kan sikre en god dialog, god informasjonsflyt og gi foreldrene muligheter for å medvirke sitt barns hverdag i barnehagen (Nordahl referert i Glaser, 2019, s. 78). Lund (2004, s. 118) sier at foreldrenes kompetanse på eget barn er en viktig ressurs når vi skal prøve å forstå barnet.

Voksne som ser barnet på samme arenaer har ofte samme oppfatning av barnet, mens voksne som ser barnet på ulike arenaer, som foreldre og pedagogiske ledere, kan noen ganger ha ulik oppfatning av barnet. Dette er fordi barn i noen grad vil fungere ulikt i ulike settinger fordi rammebetingelsene vil utløse ulik atferd hos barnet (Drugli og Onsøyen, 2013, s. 26). I slike tilfeller er det viktig at barnehagen og hjemmet samarbeider om å kartlegge og forstå hvordan barnet fungerer totalt sett (Drugli og Onsøyen, 2013, s. 26).

Drugli og Onsøyen (2013, s. 24) sier at når barnet har ulike former for vansker vil ofte samarbeidet mellom barnehagen og foreldre bli satt på prøve. Likevel er det i slike situasjoner samarbeidet blir ekstra nødvendig for at en skal kunne lykkes med de tiltakene som blir satt i verk for å støtte barnet sier Drugli og Onsøyen (2013, s. 24). Drugli og Onsøyen (2013, s. 16) sier at barnehagen i stor grad vil dra nytte av at foreldresamarbeidet fungerer så godt som mulig for så mange barn som mulig i barnehagen, blant annet fordi barnas atferd også vil kunne bli påvirket på en positiv måte av dette.

2.4 Pedagogisk leder

Pedagogisk leder skal være aktiv i det pedagogiske arbeidet, en god veileder for personalet på avdelingen og en god rollemodell. Pedagogisk leder skal også observere og vurdere hvordan det pedagogiske arbeidet ivaretar barns rett til medvirkning (Ask, 2018, s. 69). Pedagogisk leder har i større grad ansvar for den formelle og faglige kontakten med foreldre og gjennomføringen av spesialpedagogiske tiltak (Lundestad, 2013, s. 222).

Kvistad og Søbstad (2005, s. 166) definerer ledelse som noe som innebærer det å skape rom for refleksjon over handling og praksis i personalgruppa. Videre sier Kvistad og Søbstad (2005, s. 69) at ledelse også innebærer å gi rom og strukturer og sette i system et innhold som utfordrer refleksjon over egen handling.

2.4.1 Veiledning og refleksjon i personalgruppa

En betydelig faktor for veiledningen er hvordan veileder utfordrer veisøker til å bli mer bevisst på hvordan veisøker tenker og hvorfor (Carson og Birkeland, 2017, s. 108). Carson og Birkeland (2017, s. 90) sier at målsetningen med veiledning er å utvikle kunnskapsbasen for handling med tanke på forandring, forbedring og utvikling av praksis. Videre sier Carson og Birkeland (2017, s. 90) at for de fleste vil veiledning ikke kun føre til økt refleksjon, men også fungere som en hjelp til å finne løsninger på akutte eller aktuelle problemer i barnehagen. Det kan være enklere å se nye løsninger hvis veileder utfordrer veisøker til å se ting fra nye og ulike synsvinkler for å finne alternative løsninger (Carson og Birkeland, 2017, s. 90).

Gjennom kritisk refleksjon ser man på de ulike ideene som tas for gitt i barnehagefeltet, og man spør seg selv hvilke interesser og grupper som tjener på de dominerende ideene i barnehagen og hvilke grupper som eventuelt faller utenfor det som blir ansett som ”normalt” (Carson og Birkeland, 2017, s. 107).

2.4.2 Relasjonskompetansen

Relasjonsledelse har som fokus at de menneskelige forholdene er i sentrum, og i dag vektlegges både forholdet mellom mennesker og forholdet til barnehagens uttalte mål når det gjelder relasjonsledelse (Skogen, 2013, s. 31).

Som pedagogisk leder er det viktig å utvikle relasjoner til andre mennesker som de skal samarbeide med, da dette er selve grunnlaget for forståelse og læring. Som leder må man se på andre som dialogpartnere og medprodusenter av kunnskap (Lundestad, 2013, s. 225). Lundestad (2013, s. 226) assosierer dialog med ord som likhet, likeverd og gjensidighet. Videre sier Lundestad at en reell dialog krever at en relasjon er preget av balanse og symmetri. I arbeid med relasjoner sier Skogen (2013, s. 28) at lederen må vite hvordan han eller hun kan utvikle trivsel og forebygge stress. Å kartlegge medarbeiderens kompetanse kan være et forslag til dette, da personalet kan føle seg betydningsfulle og de får utnyttet evnene sine ved at de arbeider med noe de både trives med og har kompetanse om (Skogen, 2013, s. 28).

Kvistad og Søbstad (2005, s. 170) nevner at gjensidighet er viktig i relasjonen mellom leder og ansatt. En leder som åpner opp for egenutvikling og læring, som ser sine ansatte og lar medarbeiderne være involvert i de ulike prosessene i barnehagen, vil kunne oppnå gode resultater på dette området (Kvistad og Søbstad, 2005, s. 170).

2.4.3 Kompetanseheving

Gotvassli (2004, s. 75) definerer begrepet kompetanse som at man er i stand til å mestre aktuelle oppgaver i barnehagen og nå definerte mål, både på individ- og organisasjonsnivå. Gotvassli (2004, s. 75) definerer kompetanseoppbygging som å utnytte, styrke og fornye de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og erfaringer som finnes hos den enkelte ansatte i barnehagen og i barnehagen som helhet. For at den enkelte i barnehagen og personalgruppen som helhet skal fungere bedre i forhold til barnehagens målsetting og i forhold til den arbeidsfunksjonen med ulike krav til den enkelte eller gruppen, sier Gotvassli (2004, s. 80) at barnehagen bør ta i bruk kompetanseutvikling. En målrettet kompetanseutvikling har som mål å dekke spriket mellom medarbeidernes kompetanse og kravene til målet for arbeidet (Gotvassli, 2004, s. 80).

En konsekvens av manglende kompetanse hos medarbeiderne kan gjøre at de ansatte kvier seg eller ikke ønsker å utføre oppgaver de vet de ikke mestrer, og dermed har pedagogisk leder ansvar for å enten heve kompetansen hos medarbeiderne eller la noen andre gjennomføre den aktuelle oppgaven (Skogen, 2013, s. 34). Som pedagogisk ledere må man kunne kartlegge kompetansen til medarbeiderne sine, og dette kan gjøres gjennom veiledning, medarbeidersamtaler og uformelle samtaler (Skogen, 2013, s. 35).

Gotvassli (2004, s. 95) sier at personalet sin kompetanse kan hindre ny kompetanse på ulike måter, han sier videre at den nye kompetansen kan stå i motsetning til den de har fra før, og dette vil si at personalet må forkaste den gamle kunnskapen og erstatte det med den nye. Ved at personalet får tillagt spesialoppgaver, utredningsarbeid og får delta i prosjektarbeid vil dette ofte være svært utviklende for hver enkelt ansatt (Gotvassli, 2004, s. 85).

Gotvassli (2004, s. 74) sier at det er viktig at ledere i barnehagen ikke er beskjedne og tause om sin egen kunnskap, men raust synliggjør og deler sine kunnskaper med medarbeiderne sine.

2.5 Pedagogiske verktøy

Pedagogiske verktøy er et vidt begrep som omfatter mye. Kvistad & Søbstad (2005, s. 182) definerer verktøy som noe en bruker, som er mer konkret, instrumentelt eller standardisert. Verktøy brukes blant annet om ulike skjema, og kan brukes som hjelpemidler i det pedagogiske arbeidet (Kvistad & Søbstad, 2005, s. 182). I dette delkapitlet vil pedagogisk dokumentasjon, som observasjon, komme under begrepet pedagogisk verktøy. Pedagogisk dokumentasjon handler om å la barnets fortellinger tre inn i en bevisstgjort og reflektert sammenheng (Kvistad & Søbstad, 2005, s. 21). Videre hevder Kvistad & Søbstad (2005, s. 199) at pedagogisk dokumentasjon betyr å fortelle en faglig historie, som innebærer å synliggjøre de pedagogiske prosessene og gi noe verdi.

2.5.1 Observasjon

”Å observere er å iaktta, legge merke til, undersøke eller holde utkikk med noe» (Løkken & Søbstad, 2017, s. 40). Observasjon som pedagogisk verktøy innebærer at man iakttar i ulike situasjoner for å kunne se hva barnet mestrer og hvordan det sosiale samspillet er (Løkken & Søbstad, 2017, s. 40). Slike observasjoner vil gi personalet bedre innsikt i hva som skjer, og kan være nyttige i foreldresamtaler (Løkken & Søbstad, 2017, s. 41). Observasjon bidrar også til å kunne kartlegge atferden til barnet ut fra alderstrinnet, og man danner bedre innsikt over det man har observert (Løkken & Søbstad, 2017, s. 59).

2.5.2 Praksisfortelling

”Praksisfortellinger er selvlagde fortellinger av barn og voksne om situasjoner i barnehagen” (Birkeland, 1998, s. 15). I en praksisfortelling er gjerne språket hverdagslig, og slike fortellinger hjelper slik at den voksne klarer å holde fatt på sine egne erfaringer, samt at den gjør at barn sine fortellinger blir tatt på alvor (Løkken & Søbstad, 2017, s. 54). Slike fortellinger kan være med å øke forståelsen for de som er en del av barnehagen (Løkken & Søbstad, 2017, s. 54). Praksisfortellinger kan skape refleksjon både individuelt og kollektivt. Disse viser til holdninger, personalets kultur og verdisyn (Kvistad & Søbstad, 2005, s. 166).

Videre sier Kvistad og Søbstad (2005, s. 166) at ved man reflekterer over praksisfortellinger gjør det at man ser etter helheter og sammenhenger, man distanserer seg fra hendelsene og får ting på avstand. På denne måten kan man bruke praksisfortelling til å videreføre erfaringer, ettersom en slik fortelling bygger på opplevd erfaring (Birkeland, 1998, s. 53).

2.6 Lek som metode

Lek blir definert som en aktivitet som er lystbetont, preget av glede, fantasi og frivillighet (Hoven & Mørland, 2020, s. 234). Lekforsker Levy (1978) er opptatt av lekens kvaliteter, men også hva som skiller lek fra andre aktiviteter (Hoven & Mørland, 2020, s. 235). Han mener at for at en aktivitet skal beregnes som lek må den inneholde tre kriterier, som barnets egen motivasjon, at barnet opplever at det selv har kontroll og at det må innebære element av fantasi i aktiviteten (Hoven & Mørland, 2020, s. 235). For å kunne tilrettelegge for et godt lekemiljø er det nødvendig at barnehagelæreren har et bevist forhold til hva som skiller andre aktiviteter fra lek (Hoven & Mørland, 2020, s. 235). Lekegrupper er en metode som kan skape gode vilkår for å utvikle lekferdighetene til barn som sliter i lek av ulike grunner (Hoven & Mørland, 2020, s. 247). Det å arbeide i lekegrupper er noe som må gå over en viss periode, og det er barnehagelærerens ansvar å organisere og invitere barna inn i leken (Hoven & Mørland, 2020, s. 248). Ved at man har lekegrupper der det er målrettet arbeid med leken, kan dette være med på at barnet utvikler lekhandlingene, og samtidig utvikler andre ferdigheter som selvbestemmelse (Hoven & Mørland, 2020, s. 248). Hvor mange barn som deltar i en slik lekegruppe avhenger av hvilke ferdighetsnivå barnet er på, for noen holder det med kun ett barn og en ansatt (Hoven & Mørland, 2020, s. 248).

3.0 Metode

I dette kapitlet skal vi gå nærmere inn på metoden for oppgaven, som vi skal ta i bruk for å undersøke problemstillingen vår som er *”Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd kan få medvirke i barnehagen?”*. En metode er et redskap vi bruker i møte med noe vi vil undersøke og hjelper oss med innsamling av data, som vil si den informasjonen som man trenger til undersøkelsen (Dalland, 2020, s. 54). Det skilles mellom kvalitative og kvantitative metoder. Når vi skulle velge metode oppdaget vi fort at en kvalitativ metode ville være mest hensiktsmessig for oppgaven vår. En kvalitativ metode tar sikte på å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2020, s. 54). Siden det var informantenes erfaringer rundt problemstillingen vår vi var ute etter, ble det naturlig for oss å velge den kvalitative metoden. Løkken & Søbstad (2013, s. 37) sier også at en kvalitativ metode kan gi dybde, refleksjon, teoridannelse og ny innsikt. Gjennom å benytte oss av en slik metode kunne informantenes erfaringer og opplevelser om de sentrale begrepene innagerende atferd, medvirkning, foreldresamarbeid, pedagogiske verktøy og rollen som pedagogisk leder komme tydeligere frem gjennom intervjuene, slik vi ønsket. Målet var å skaffe informasjonen gjennom informantenes erfaringer, kunnskaper og refleksjoner, og dette var noe den kvalitative metoden kunne bidra til. Dermed ble den kvantitative metoden valgt bort da den kjennetegnes av målbare enheter, som ikke var relevant for vår problemstilling (Dalland, 2020, s. 55).

3.1 Intervju og intervjuguide

Vi ønsket å få frem informantenes synspunkter, erfaringer, tanker og refleksjoner rundt problemstillingen. Med dette som utgangspunkt valgte vi dermed intervju som metode for å samle inn data. Et intervju handler om å hente inn beskrivelser fra den intervjuedes livsverden, for så å beskrive og tolke det som blir fortalt (Løkken & Søbstad, 2013, s. 104). Det er en samtale som har en viss struktur og hensikt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Det finnes ulike former for intervju. Vi valgte å benytte oss av et kvalitativt intervju når vi skulle hente inn informasjon fra informantene. Det kvalitative intervjuet har som formål å forstå sider ved informantens dagligliv, fra hans eller hennes eget perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 42). Kvale & Brinkmann (2015, s. 46) definerer livsverden som en verden slik vi møter den i dagliglivet, og slik den fremtrer i den umiddelbare og middelbare opplevelse, uavhengig av og foruten alle forklaringer. Gjennom å bruke kvalitativt intervju opplevde vi at informantenes egne erfaringer og opplevelser fra dagliglivet kom til uttrykk. Vi erfarte også at denne formen for intervju var nyttig for problemstillingen vår, da den bidro til at informasjonen vi fikk var basert på informantenes egne dagligdagse opplevelser og erfaringer, som vi var ute etter.

Intervjuene ble gjennomført fysisk i barnehagen uten noen form for lydopptaker eller videoopptak. Vi gjennomførte intervjuene med to til stede under intervjuene sammen med informanten. Den ene holdt samtalen gående ut i fra spørsmålene i intervjuguiden (vedlegg 3), og den andre fokuserte på å notere ned svarene. En intervjuguide er et manuskript som strukturerer intervjuforløpet, og kan inneholde temaer som skal dekkes, eller en detaljert rekkefølge av formulerte spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). I vår intervjuguide var spørsmålene formulert i en rekkefølge ut i fra problemstillingen og de sentrale temaene vi ønsket skulle bli belyst. Samtidig var det rom for at informantene kunne snakke fritt og komme med egne innspill underveis i intervjuet om dette var informasjon som var sentral i forhold til problemstillingen. Ved å ha intervjuguiden å forholde oss til, kunne den lede oss gjennom intervjuene (Dalland, 2020, s. 83).

Vi erfarte at det å gjennomføre intervjuene uten hjelpemidler som lydopptak og videoopptak, var positivt i den forstand at informantene virket avslappet under intervjuene og snakket fritt rundt erfaringer de hadde. I tillegg ble vi kjent med denne måten å gjennomføre intervju på, og erfarte viktigheten av å holde fokus både når det gjaldt den som intervjuet og den som noterte. I neste delkapittel går vi nærmere inn på forberedelsen og gjennomføringen av intervjuene.

3.2 Forberedelse og gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuet la vi stor vekt på å formulere gode spørsmål til intervjuguiden (vedlegg 3), samt finne frem til relevant teori. Dalland (2020, s. 83) sier at det å utarbeide en intervjuguide handler om å forberede seg faglig og mentalt til å møte informantene. Vi leste oss opp på ulike teorier om de sentrale begrepene for problemstillingen vår, slik vi fikk skaffet oss nødvendig kunnskap før gjennomføringen av intervjuene. På denne måten kunne vi sikre kvaliteten på spørsmålene, samt være tryggere i vår rolle som intervjuere. Dette arbeidet var grunnleggende både i forhold til forberedelsene og gjennomføringen av intervjuet.

Det var et mål at intervjuguiden skulle bidra til at informantene kunne snakke fritt rundt spørsmålene, og vi valgte dermed å ha åpne spørsmål. Dette skulle bidra til at informantene kunne snakke ut fra sine faktiske erfaringer, fremfor å formulere et «korrekt svar» før intervjuet. Før intervjuet sendte vi ut et skriftlig informasjonsskriv (Vedlegg 1) til informantene. Der stod det kort om problemstillingen vår og hva det innebar for informantene å delta, samt at det var deres erfaringer og refleksjoner vi ønsket de skulle dele. Vi gjorde et bevisst valg om å ikke levere ut spørsmålene i forkant av intervjuet, da det var erfaringsbasert kunnskap og refleksjoner rundt problemstillingen vi var ute etter.

Intervjuene ble gjennomført fysisk i barnehagen hvor alle tre informantene jobbet. Når vi skulle gjennomføre intervjuene opplevde vi at informantene var usikre på egne svar. Vi brukte dermed tid på å tydeliggjøre målet med intervjuene, som var at deres tanker, synspunkter og erfaringer rundt problemstillingen skulle synliggjøres. Gjennom å levere ut informasjonsskriv og å gi informantene en bekreftelse på at deres svar var nyttige i forkant, opplevde vi at informantene ble ivrige og engasjerte i problemstillingen. Dette førte til gode og reflekterte svar, i tillegg til at det dukket opp spontane uttalelser angående temaet. Deriblant dukket det opp en praksisfortelling (vedlegg 4) som kunne knyttes opp mot vår oppgave. Når dette skjer er det viktig å ikke avbryte men heller notere det som kom spontant (Dalland, 2020, s. 84). Vi sørget dermed for å skrive ned de spontane uttalelsene som var relevante for problemstillingen.

3.4 Valg av informanter

Siden problemstillingen vår tar utgangspunkt i hvordan pedagogisk leder kan legge til rette for medvirkning for barn som viser innagerende atferd, ble dette utgangspunktet for valg av informanter. Vi valgte å hente informanter fra en barnehage, som vi hadde et profesjonelt forhold til. På denne måten kunne spørsmål og svar holdes faglig og relevant gjennom intervjuet, samt at fokuset var rettet mot problemstillingen og kom tydelig frem gjennom hele samtalen.

Valgene var nøye gjennomtenkt på forhånd og basert på det Dalland (2020, s. 59) kaller for et strategisk utvalg. Strategisk utvalg handler om at man retter seg til grupper eller enkeltpersoner som man på forhånd mener har noe spesielt å bidra med til undersøkelsen (Dalland, 2020, s. 59). Vi bestemte oss dermed for å intervju tre pedagogiske ledere, som alle hadde ulik bakgrunn og erfaring. Dette var fordi vi mente at denne gruppen av informanter hadde relevant kompetanse og erfaring, som kunne bidra med å gi gode svar i belysningen av problemstillingen vår. For å få bedre innsikt i informantenes bakgrunn og erfaring skal vi videre presentere de ulike informantene og avdelingene ved å bruke fiktive navn for å ivareta personvernet:

1. **”Truls”** - Pedagogisk leder 1 på småbarnsavdelingen «Blåklokka». Han var utdannet barnehagelærer, og nylig flyttet over fra en annen avdeling der han var pedagogisk leder 2. Har jobbet i denne barnehagen i 3 år.
2. **”Kari”** - Pedagogisk leder 2 var nylig flyttet over til småbarnsavdelingen «hvitveis» etter å ha jobbet på en mellomavdeling, i samme barnehage. Hun har utdanning som dramapedagog.
3. **”Mona”** - Pedagogisk leder 1 på småbarnsavdelingen «hvitveis». Hun er utdannet lærer, barnehagelærer og spesialpedagog. Var ny i barnehagen og har jobbet i en annen barnehage tidligere.

3.5 Etiske hensyn

Etiske problemstillinger preger hele forløpet i en intervjuundersøkelse, og man bør ta hensyn til mulig etiske problemer helt fra starten av undersøkelsen til den endelige oppgaven er ferdig (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 97). I arbeidet med utarbeidelsen av prosjektplanen tok vi opp ulike etiske utfordringer som kunne oppstå underveis. Vi diskuterte betydningen av å skrive et godt samtykkeskjema og informasjonsskriv (Vedlegg 1). Siden intervjuene ble gjennomført fysisk og uten hjelpemidler som video- og lydopptak var det ikke nødvendig for oss å søke om godkjenning av prosjektet gjennom NSD. Likevel ønsket vi å formulere et godt skriv (Vedlegg 1) som informerte informantene om deres rettigheter. Deriblant deres rett til å trekke tilbake intervjuet, samt informasjon om hva prosjektet våres handlet om og hva vi var ute etter.

Tidlig i prosessen diskuterte vi også hvilken ordlyd vi ønsket på problemstillingen vår, da vi ikke ønsket å sette barn i bås. Vi endte med å bruke ”barn som viser en innagerende atferd”, da barn ikke er innagerende, men det er en atferd de kan vise. I en kvalitativ intervjuundersøkelse hvor deltakerens utsagn fra en privat intervjusituasjon kan inngå i offentlige rapporter, skal man sørge for å beskytte deltakernes privatliv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). I undersøkelsen vår har vi bevisst gjennom hele skriveprosessen brukt koder og fiktive navn for å anonymisere både informantene og barnehagen. Dette for å ivareta både barnehagen, barn som blir omtalt av informantene og informantenes personvern. I tillegg ble den innsamlede dataen oppbevart på egne private PCer, uten navn eller noe som kunne identifisere informantene eller barnehagen.

3.5.1 Validitet og reliabilitet

Kravene til validitet og reliabilitet må være oppfylt når metodene skal gi troverdig kunnskap (Dalland, 2020, s. 43). Vi tok i bruk kvalitativt intervju som metode når vi skulle samle inn data til undersøkelsen vår. Dette gjorde vi da det var informantenes erfaringer og synspunkter rundt problemstilling vi var ute etter. Validitet betyr relevans og gyldighet, og dreier seg om at det som måles må ha relevans og være gyldig for det problemet som undersøkes (Dalland, 2020, s. 43). Gjennom å bruke intervju fikk vi skaffet informantenes oss erfaringsbaserte kunnskap som var målet med bruken av denne metoden, der svarene både hadde relevans og var gyldig for problemstillingen. Reliabilitet har med forskningsresultatenes troverdighet å gjøre, og behandles ofte i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkter med andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Siden vi ikke benyttet oss av hjelpemidler som lydopptaker eller videoopptak, kan ikke vi med sikkerhet si at de samme funnene ville dukket opp ved en senere anledning. Dette fordi funnene var basert på informantenes egne erfaringer og synspunkter, som er noe som endres med tiden, og sannsynligvis ville resultert i andre funn på et senere tidspunkt.

3.6 Analyse og bearbeiding av data

Dalland (2020, s. 94) sier at en analyse skal hjelpe oss med å finne ut *hva* intervjuet har å fortelle. I etterkant av datainnsamlingen brukte vi tid på å se nøye over svarene vi hadde skaffet oss gjennom intervjuene, og hvordan disse svarene kunne sorteres for å belyse problemstillingen. I følge Kvale & Brinkmann (2015, s. 219) er å analysere å dele opp noe i biter eller elementer. Når vi skulle analysere intervjuet, tok vi for oss hvert enkelt tema fra intervjuguiden (vedlegg 3). Vi valgte å dele det opp på denne måten for å sikre at ingen svar ble oversett, da det i analysefasen er viktig at alle svarene som angår teamet, blir tatt med (Dalland, 2020, s. 98).

Videre i bearbeidingen av intervjuene brukte vi ulike fargekoder til å markere svarene vi hadde fått under hvert tema, bestående av de sentrale begrepene for problemstillingen. På denne måten kunne vi få bedre oversikt over svarene som var relevant for oppgaven vår, samt sikre at ikke noe ble oversett. I tillegg kunne vi på denne måten sortere eventuelle like og ulike svar, samtidig som vi fikk samlet alle svarene under ett og samme tema. Dalland (2020, s. 99) hevder at et svar har større tyngde dersom en type svar går igjen hos intervjupersonene. Når vi fikk sortert svarene under hvert enkelt tema så vi at mange av svarene til informantene gikk igjen. Vi sørget dermed for at svarene som gikk igjen ble vektlagt.

I slutfasen når alle svarene samlet under temaene de tilhørte, renskrev vi teksten. Vi var opptatt av å beholde mest mulig av det som opprinnelig ble sagt under intervjuene, og brukte notatene vi hadde tatt som hjelpemiddel (Dalland, 2020, s. 95). På denne måten kunne vi få mer fullstendige setninger, samtidig som at svarene fra informantene ble ivaretatt og riktig fremstilt.

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil vi presentere funnene våre i tråd med problemstillingen ”*hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?*”. Som nevnt tidligere har vi gjennomført kvalitativt intervju med tre pedagogiske ledere. Informantene har blitt anonymisert med fiktive navn, og heretter i oppgaven vil de bli referert til som Truls, Kari og Mona.

4.1 Beskrivelse av barn som viser innagerende atferd

Først startet vi med å spørre om informantene kunne beskrive de barna som viser innagerende atferd. Dette var fordi vi ønsket å høre informantenes definisjon av begrepet innagerende atferd.

Mona sa at ”De barna som viser innagerende atferd forsvinner fort i gruppen da de ikke tar sin plass. De har like mye følelser som andre barn, men disse følelsene går innover og ikke utover.” Videre fortalte Mona at hun synes det var særlig bekymringsfullt når barn ikke viste noen særlige reaksjoner, for da var det utfordrende å møte de på de vanskelige følelsene.

Kari svarer at barn som viser innagerende atferd er de barna som ikke hevder seg, og gjerne kan la seg overkjøre av andre barn. Videre svarer hun at disse barna lett blir glemte, og at de gjerne bruker lengre tid på å bli trygge. ”Når et barn leker med noe og blir fratatt denne leken, og barnet ikke gir noe form for motstand eller reaksjon, er det bekymringsfullt”, sier Kari.

Truls sier at ”Personlig har jeg opplevd at barn trekker seg vekk og ikke får seg venner”.

Ut fra de svarene vi fikk kom det frem at Kari og Mona har en svært lik oppfatning av begrepet innagerende atferd, og hvordan dette kan komme til uttrykk hos barn som viser denne atferden.

4.2 Spesifikke situasjoner innagerende atferd er fremtredende

Dette spørsmålet valgte vi da vi var ute etter hvilke spesifikke situasjoner informantene hadde erfart og opplevd at barn viser innagerende atferd.

Mona sier ”Et eksempel der man kan merke at barn viser innagerende atferd er hvis de sitter på fanget ditt og noen andre plutselig krever en voksen. Hvis jeg da har satt barnet ned fra fanget har jeg i ettertid sett at barnet fortsatt kan trenge et fang, men ikke tar plassen sin på fanget igjen.”

Hun forteller videre at hun har lagt merke til at de ofte blir usynlige, og at det ser tilsynelatende ut som at de fungerer, men når man observerer nærmere ser man at de ofte ikke har de redskapene som skal til for å delta i leken. Kari sier at ”jeg har erfart at det kan komme kraftige reaksjoner ut av det blå, og da ofte ved situasjoner som vi ser på som små.” Kari sier også at ”de sensitive barna” ofte blir glemt siden samfunnet ikke er lagt opp sånn at de faller innenfor normalen.

Truls forteller at han ofte har sett barn vise innagerende atferd ved oppstart og i samspill i grupper. Han forteller at man kan se etter om barnet søker trygghet, og gir tillit til den voksne. Truls sier at han har lagt merke til at barn som er innadvendte ikke tar like mye initiativ inn i leken.

4.3 Innagerende atferd og medvirkning i barnehagen

Vi erfarte at under alle tre spørsmålene angående medvirkning svarte noen av informantene spontant på de neste spørsmålene i intervjuguiden (vedlegg 3). Vi la merke til at noen av informantene ikke svarte like fullstendig og relevant på alle tre spørsmålene, dermed kommer ikke alle tre informantenes meninger frem på alle punktene under.

Om hva Kari legger i begrepet medvirkning i barnehagen sier hun at barna skal få medbestemme i sin egen hverdag så langt det er mulig.

Kari forteller videre at hun synes det er viktig at de får kjenne på konsekvensene ved valget når de får medbestemme, for eksempel hvis et barn ønsker å være ute, så har barnet valgt det og kan ikke løpe ut og inn som det ønsker.

Truls sier at ”barna skal få medvirke innenfor de rammene som er tilpasset barnets alder og modenhet. De skal få kjenne på demokratiske verdier, men de kan ikke få bestemme dagen sin fritt.”

På spørsmålet om hvordan informantene tenker at barn som viser innagerende atferd i barnehagen får medvirke hadde informantene en felles forståelse.

”Er barna stille er det viktig å fokusere på barnets mimikk og kroppsspråk. Barn kan ikke medvirke hvis de ikke tør å ta sin plass” forteller Mona.

Truls forteller at det er viktig å se barnets interesser og plukke opp hva de liker.

Både Mona og Truls har lik forståelse for hvordan barn som viser innagerende atferd skal få medvirke i barnehagen. Begge sier at det er viktig å se barnet og deres interesser for å kunne tilrettelegge slik at også barn som viser innagerende atferd skal få medvirke i barnehagen.

4.4 Konsekvenser hvis barn ikke får medvirke

Spørsmålet om hvilke konsekvenser barn kan få hvis det ikke får medvirke i barnehagen engasjerte informantene, vi merket at dette var noe de var veldig bevisst på.

Mona forteller at en konsekvens kan være at barn som ikke får medvirke heller ikke får anerkjent sine følelser eller tilpasset sine behov.

”Hvis de ikke får medvirke, får de heller ikke kjenne på at de valgene de tar får direkte konsekvenser, de kan da ta avstand fra å ta valg fordi de tenker at det de sier ikke har noe betydning likevel” sier Kari. Kari forteller videre at en annen konsekvens kan være at barnet får mindre tro på seg selv og at det de gjør er viktig.

Truls sier at ”opplever man at man ikke blir sett, kan barnet kjenne på at deres stemme ikke er viktig og selvtilliten får ikke vokse”.

4.5 Pedagogiske verktøy

Vi ønsket også å høre med informantene om hvilke verktøy de hadde erfaring med eller kunne tenkt seg å bruke for å fange opp og legge til rette for barn som viser innagerende atferd i barnehagen. Alle informantene nevnte verktøy som observasjon, kartlegging og refleksjon. Et annet verktøy som ble nevnt av både Truls og Mona var TRAS. Dette er et verktøy som skal kartelegget barnets språklige ferdigheter. Truls sier videre at ”kommunikasjon og språk er nøkkelen inn i sosiale samspill”.

Kari sier at ”det å ta i bruk andre læremetoder enn de tradisjonelle metodene, som for eksempel å bruke dramapedagogikk”.

4.6 Pedagogisk lederes ansvar

Siden problemstillingen vår er om hvordan pedagogisk leder kan legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen, ønsket vi å ha et spørsmål som omhandlet hvordan informantene som pedagogiske ledere arbeider med å belyse temaet nok for de andre ansatte på avdelingen. Mona sier at ”det er viktig å beskrive og reflektere rundt barn du er bekymret for sammen med de andre ansatte. Da får du svar på om de også har sett og lagt merke til de samme tegnene som deg. Mona forteller at kunnskap, erfaring og bevissthet er nøkkelen rundt barn som viser innagerende atferd.

Under dette spørsmålet kommer Mona spontant med en praksisfortelling (vedlegg 4) som er relevant for vår problemstilling, og virkelig belyser det hun sier om at bevissthet og kunnskap er viktig rundt disse barna. Praksisfortellingen vil vi se nærmere på under kapittel 5.0. Det er viktig at vi er tett på, bevisst og tilgjengelig for de barna som viser innagerende atferd sier Mona.

Kari sier at hun ville hatt fokus på temaet under personalmøte. Hun nevner at en konkret ting hun ville gjort var å dele ut små observasjonsbøker, der de ansatte kan skrive ned små praksisfortellinger. Kari forklarer videre at dette vil gi flere øyne på barnet og samtidig vil personalet føle at de er viktige, og at det de ser og observerer er viktig. Hun forteller videre at hele personalgruppen bør fokusere på det psykososiale miljøet.

Truls svarer at de ansatte i barnehagen skal fremstå som én voksen og at barna skal oppleve konsekvente voksne som har de samme grensene og reglene.

4.7 Foreldresamarbeid

Siden foreldresamarbeid er et sentralt begrep i vår oppgave ønsket vi å spørre informantene om hva de tenker rundt begrepet, og da særlig inn mot arbeid med barn som viser innagerende atferd. Dette var et spørsmål vi utarbeidet etter første intervjuet, da vi etter gjennomføringen så at vi ønsket mer erfaring rundt hvordan informantene ville brukt foreldresamarbeid som et verktøy (Vedlegg 2 og vedlegg 3). Dermed har vi ikke Kari sine erfaringer rundt dette spørsmålet.

Mona sier at ”vi må ha en åpen dialog og være ærlige på bekymringene vi har rundt barnet med foreldrene”. Hun sier at hun for eksempel kunne startet en samtale med foreldrene på denne måten ”her er et forslag på hvordan vi kan jobbe med dette, og jeg trenger deres hjelp”.

”Vi må fokusere på at foreldrene er deltagere og ikke brukere, og foreldrene har alltid siste ord” sier Truls. Videre nevner han at det er viktig å få med foreldrene i samme retning som barnehagen. Han forteller at det er hans ansvar å formidle barnets sak og barnets beste videre til foreldrene. Avslutningsvis sier han at det er viktig å ha et godt samarbeid mellom barnehagen og hjemmet.

5.0 Drøfting av funn

I dette kapittelet av oppgaven skal vi drøfte funnene våre fra kapittel 4.0 opp mot teorien vi la frem i kapittel 2.0. Som tidligere nevnt brukes det flere begreper av ulike forskere og forfattere om innagerende atferd. Under funnene våre kom det frem at informantene også valgte å bruke ulike begreper på innagerende atferd, men at uttrykkene ved atferden likevel kom tydelig frem. Kari brukte begrepet ”de sensitive barna”, Truls valgte å bruke ”innadvendte barn” og Mona brukte ”innagerende”. Gjennom drøftingen vil funnene komme tydeligere og mer detaljert frem enn i kapittel 4.0, slik at informantenes fullstendige svar blir synligjort.

Lund (2012, s. 26) hevder at det å være stille ikke nødvendigvis trenger å være et problem, men gjennom oppgaven har vi bevisst valgt å fokusere på når den innagerende atferden som barnet viser, blir et atferdsproblem som skaper hindringer og utfordringer for barnet. Vi skal gjennom drøftingen gjøre et forsøk på å belyse problemstillingen: *”Hvordan pedagogisk leder kan legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?”*.

5.1 Beskrivelse av barn som viser innagerende atferd

”Det er tid for at Ole (1 ½) skal sove. Han blir med uten noen motsigelser, legges ned i vognen og kjøres ut som vanlig. I det hun skal se ned i vognen for å si sov godt, ser hun tårene triller. Han blir spurt om han ikke er klar for å sove enda. Ole (1 ½) rister på hodet mens tårene triller. Han blir tatt opp av vognen, og blir med inn på avdelingen for å leke litt til. Etter en liten stund spør pedagogisk leder om han er klar for å gå ut for å prøve å sove igjen. Han kommuniserer ved å nikke forsiktig. Pedagogisk leder legger Ole (1 ½) i vognen, og gutten sovner.” Denne praksisfortellingen viser tydelig hvordan innagerende atferd kan komme til uttrykk, og hvor viktig det er å være bevisst på denne atferden for å kunne legge merke til den og møte barnet på deres behov.

Gjertsen (2013, s. 174) sier at innadvendte barn kan fremstå hemmede i sin atferd, og at de har av ulike grunner lett for å undertrykke impulsene sine i for stor grad. Dette kommer frem i praksisfortellingen da barnet ikke gir uttrykk for at han ikke har lyst til å sove, men heller leke. Mona forklarte etter praksisfortellingen at hadde det vært et annet barn dette gjaldt, ville det barnet mest sannsynlig gitt tydelig beskjed om at han/hun ikke ønsket å legge seg nå. Lund (2012, s. 27) sier at innagerende atferd kan kommuniseres gjennom sårbare, nedadvendte og triste uttrykk, der ordene ikke kommer frem. I praksisfortellingen kommer det frem at Ole kommuniserer gjennom sårbare og triste uttrykk og at ordene ikke kommer frem. Ole får ikke kommunisert frem det han ønsker før pedagogisk leder spør om han ikke er klar for å sove og heller vil leke litt til. Når pedagogisk leder blir oppmerksom på Ole sine triste uttrykk og spør han, velger han å kommunisere ved bruk av kroppsspråket tilbake. Vi ønsket å ta denne praksisfortellingen med i oppgaven vår, da den illustrer hvordan barn som viser innagerende atferd kan uttrykke seg og at det handler om å være bevisst og se de uttrykkene for å kunne legge til rette for barnet. Disse uttrykkene er gjerne mer utfordrende å legge merke til i barnegruppen, men vel så viktige.

Når informantene våre skulle si noe om hva de la i begrepet innagerende atferd, viste det seg at Kari og Mona som jobbet på samme avdeling, hadde svært lik oppfatning om hvordan innagerende atferd kommer til uttrykk hos barn. Mona sier at barn som viser innagerende atferd har like mye følelser som andre, men at følelsene går innover og ikke utover. Videre sier hun at hun synes det er bekymringsfullt når barn ikke viser reaksjoner i ulike settinger, da det gjør det krevende å møte barnet på de vanskelige følelsene. Kari tenker at barn som viser innagerende atferd ofte lar seg overkjøre av andre barn. Det Kari og Mona sier i funnene om innagerende atferd kan knyttes opp mot Lunds (2012, s. 27) definisjon av innagerende atferd som er at følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. I tillegg kommer det frem at Mona opplever at barn som viser innagerende atferd forsvinner fort i barnegruppen siden de ikke tar sin plass.

Den innagerende atferden kan sees som en atferdsvanske når atferden kjennetegnes av en viss varighet og intensitet, bryter med forventet atferd, hemmer læring og utvikling og hindrer positiv samhandling (Pettersen, 2017). I funnene kommer det frem at Truls har opplevd at barn trekker seg vekk og ikke får seg venner. I samsvar med det Pettersen (2017) sier og det som kommer frem i funnene tenker vi at det Truls nevner hvordan innagerende atferd kan forekomme i barnehagen.

Lund (2012, s. 22) sier at i en hektisk barnehagehverdag kan det være utfordrende å se de stille og innagerende barna, da de ikke bråker, slår, tar sin plass eller krever så mye. Det Lund sier er i tråd med det Kari har erfart da hun sier at *"barn som viser innagerende atferd hevder seg gjerne ikke. Det er disse barna som lett blir glemt."*

Det er viktig å få frem at det ikke er en statisk tilstand å være innagerende, men at dette er noe som fremtrer i gitte situasjoner og kontekster (Lund, 2012, s. 25). Barn med særskilte behov kan uttrykke seg på måter som kan være vanskelig å forstå eller som kanskje er overraskende (Franck & Glaser, 2020, s. 311). Dette samsvarer med det Kari sier i funnene. Der kommer hun med et eksempel på hvordan et barn som vanligvis er stille og innesluttet plutselig får en kraftig reaksjon på noe Kari selv tenkte var en liten situasjon. Kari forteller at *"Barnet spiste alltid brunost på skiven, men en dag det var helt tomt ga en voksen henne bare noe annet på skiven. Da ble barnet helt fra seg og det tok lang tid før vi klarte å roe barnet ned igjen."* Kari sitt eksempel på hvordan innagerende atferd kan komme frem i ulike situasjoner er i tråd med det Lund (2012) sier om at det å vise innagerende atferd ikke er en statisk tilstand, men heller noe som kan forekomme i gitte situasjoner. Det Kari sier samsvarer også med det Franck og Glaser (2020) sier om at barn med særskilte behov, i dette tilfelle innagerende atferd, kan uttrykke seg på en overraskende måte noen ganger.

I funnene kommer det frem at Truls har erfart at barn som viser innagerende atferd gjerne blir lagt merke til under oppstarten til barnet og i samspill med andre. Han sier videre at *"innadvendte barn bruker ofte blikket når de søker rundt seg, mens andre gjerne utforsker med kroppen"*. Dette er i samsvar med det Pettersen (2017) sier om at barn som viser innagerende atferd ofte trives i eget selskap, observerer mer enn de handler og tenker seg nøye om før de snakker.

Gjertsen (2013, s. 162) skriver at innagerende atferd kan ha ulike kjennetegn slik som at de ofte er for seg selv, deltar sjeldent i lek sammen med andre barn og opplever utfordringer med å knytte seg til voksne og jevnaldrende. Truls har erfart at barn ofte søker trygghet, andre voksne og barn, men videre sier han at *"barn som er innadvendte sliter gjerne med å kunne gi den tilliten."*

Kari har lagt merke til at innagerende atferd er spesielt fremtredende i hente-og leveringssituasjoner og sier at *”i hente-og leveringssituasjoner kan jeg fort bli bekymret når barn ikke gråter, blir glade eller sinte”*. Mona forteller at hun har lagt merke til innagerende atferd på tilvenning med små barn. Det Kari og Mona forteller kan knyttes til det Gjertsen (2013, s. 173) hevder om at de innadvendte barna ofte vil fremstå som hemmede i sin atferd. Samtidig tenker vi også at disse erfaringene får tydelig frem det Lund (2012, s. 25) sier om at innagerende atferd kan fremtre i gitte situasjoner og kontekster.

5.2 Innagerende atferd og medvirkning i barnehagen

”Vi må se de for å kunne høre deres mening” sier Mona da vi spør om hvordan hun tenker at barn som viser innagerende atferd skal få medvirke i barnehagen. I en helhetlig og relasjonell forståelse handler medvirkning om deltakelse i et fellesskap der alle blir lyttet til, får samhandle og blir anerkjent (Franck & Glaser, 2014, s. 308). Det vil derfor være viktig som Mona sier å se og være bevisst på barn som viser innagerende atferd for at de skal kunne bli lyttet til, anerkjent og få medvirket i sin egen barnehagehverdag.

Vi har valgt å trekke inn rammeplanen i vår oppgave, da rammeplanen setter rammer og gir retningslinjer for hvordan det pedagogiske arbeidet skal skje i barnehagen. I rammeplanen står det blant annet at *”Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnets alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 27). I funnene kommer det tydelig frem at Mona er bevisst på å se de barna som viser innagerende atferd og deres ulike uttrykksformer.

I funnene ser vi at både Mona og Truls har felles forståelse for hvordan barn som viser innagerende atferd skal få medvirke i barnehagen. De trekker begge frem at det er viktig å se barn som viser innagerende atferd og plukke opp barnets interesser for å kunne tilrettelegge etter deres behov og ønsker. Franck & Glaser (2020, s. 311) sier at det er viktig å være observant på barnas kroppslige så vel som verbale uttrykk, da barns rett til medvirkning ikke er begrenset til bare verbale uttrykk. Barn med særskilte behov kan uttrykke seg på måter som kan være vanskelig å forstå eller som kanskje er overraskende (Franck & Glaser, 2020, s. 311).

Mona trekker frem at det er viktig å fokusere på mimikk og kroppsspråk når gjelder barn som viser innagerende atferd. *”Hvis barn som viser innagerende atferd ikke blir sett eller tør å ta sin plass i barnegruppen, kan de heller ikke bli hørt og medvirke i barnehagen”* sier Mona.

For å skape rom for medvirkning vil også den voksne sitt syn på barnet spille en vesentlig rolle. Ved å se på barnet som subjekt, vil det si at man møter barnet på en åpen måte. De voksnes forventning blir satt til side, og barnets særegne trekk får komme frem (Drugli, 2011, s. 203). Barn som viser innagerende atferd har en tendens til å forsvinne i barnegruppen. Dette kan gjøre at de ikke får medvirke i barnehagehverdagen hvis personalet ikke er bevisst på sin rolle, og skaper rom for medvirkning for alle barna i barnegruppen. Gjennom funnene kommer det frem at barn som viser innagerende atferd trenger bevisste og observante voksne rundt seg for å kunne bli sett, anerkjent og få medvirke i barnehagen.

”Jeg er lei meg, jeg trenger et fang, men jeg får ikke et fang. Det er ikke så farlig med mine følelser” sier Mona for å forklare hvordan et barn som viser innagerende atferd kan føle det dersom barnet ikke blir sett og møtt på sine behov. Hun forklarer at en konsekvens av at barn som viser innagerende atferd ikke får medvirke kan være at de ikke får anerkjent følelsene sine og ikke tilpasset sine behov. Drugli (2011, s. 203) sier at ved at man som barnehagelærer anerkjenner barnet, vil det kunne bygge tillit og trygghet ettersom barnet føler seg sett, akseptert og vil oppleve samspillet som noe godt. Barn som erfarer å bli lyttet til, og som opplever at engasjement og initiativ har virkning, kan opprettholde viljen sin og ønsket om deltakelse (Kristiansen, 2012, s. 192). Kari forteller at hun har erfart at *”hvis de ikke får medvirke, får de heller ikke kjenne på at de valgene de tar får direkte konsekvenser, de kan da ta avstand fra å ta valg fordi de tenker at det de sier ikke har noe betydning likevel”*. Ask (2018, s. 144) sier at *”Barn ikke skal overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta”*. Det å la barn få medvirke innebærer at personalet tar ansvar hvis barnet skulle ombestemme seg, ettersom de ikke kan være ansvarlige for konsekvenser de ikke er egnet til å ha oversikt over (Ask, 2018, s. 144). Det Ask (2018) sier kommer også frem i rammeplanen gjennom at *”barnas synspunkter skal tilrettelegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet, men barn ikke skal overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 27). Det Ask (2018) sier samt det som står i rammeplanen er noe som Truls trekker frem i funnene som en forutsetning for at barn i barnehagen skal få medvirke. Truls sier at *”barna skal få medvirke innenfor de rammene som er tilpasset barnets alder og modenhet”*

Kari forteller videre at en annen konsekvens kan være at barnet får mindre tro på seg selv og at det de gjør er viktig. Truls sier at *”opplever man at man ikke blir sett, kan barnet kjenne på at deres stemme ikke er viktig og selvtilliten får ikke vokse”*. Samlet sett ser vi at informantene har en ganske lik oppfatning av hvilke konsekvenser det kan få hvis barn som viser innagerende atferd ikke får medvirke i barnehagen. Videre ser vi at det Drugli (2011, s. 203) og Kristiansen (2012, s. 192) sier er viktige poeng for å bygge tillit og for at barna skal bli trygge er at den voksne ser, lytter og anerkjenner barnet og deres følelser.

5.3 Foreldresamarbeid

Glaser (2019, s. 19) viser til at barnehagen og hjemmet er det som utgjør helheten i små barns liv. Derfor vil et godt samarbeid mellom disse to partene ivareta overgangene og helhetene på en god måte. Dette samsvarer med det Truls sier i funnene, der han nevner tiltak og det å få foreldrene med på dette, samt bygge tillit som noen punkter som vil gjøre at barnet får en større og bredere sirkel rundt seg, som går helt hjem.

Mona sier at *”barna er jo som regel annerledes hjemme og i andre settinger der de kanskje er tryggere”*. Mona sin erfaring støttes opp under det Drugli og Onsøyen (2013, s. 26) sier om at voksne som ser barnet på samme arenaer ofte har samme oppfatning av barnet, mens voksne som ser barnet på ulike arenaer, som foreldre og pedagogisk leder kan noen ganger ha ulik oppfatning av barnet. Videre forklarer Drugli og Onsøyen (2013, s. 26) at dette kan være fordi barn i noen grad vil fungere ulikt i ulike settinger fordi rammebetingelsene vil utløse ulik atferd hos barnet og at det da vil være viktig at barnehagen og hjemmet samarbeider om å kartlegge og forstå barnet totalt sett. Dette er igjen i tråd med det Mona sier, da hun nevner det at barnet kanskje vil være tryggere i andre settinger og dermed opptre ulikt.

Under spørsmålet om hvordan informantene ville brukt foreldresamarbeid som et verktøy i arbeid med barn som viser innagerende atferd svarer Mona at hun for eksempel kunne ha startet en samtale med foreldrene på denne måten *”her er et forslag på hvordan vi kan jobbe med dette, og jeg trenger deres hjelp”*. Det at Mona vil inkludere foreldrene og ta i bruk deres kompetanse rundt sitt eget barn er i tråd med det Lund (2004, s. 118) sier om at foreldrenes kompetanse på eget barn er en viktig ressurs når vi skal prøve å forstå barnet.

For å sikre et godt samarbeid med foreldrene er det viktig at barnehagen kan gi foreldrene muligheter for å medvirke sitt barns hverdag i barnehagen (Nordahl referert i Glaser, 2019, s. 78). Dette er noe Truls fremhever som viktig for sin avdeling da han sier at *”Vi må fokusere på at foreldrene er deltagere og ikke brukere, foreldrene har alltid siste ord”*. Truls sier videre at det er viktig at foreldrene blir sett, hørt og at de har det siste ordet når det gjelder deres barn. Vi ønsker dermed å fremheve det Glaser (2019, s. 19) sier om at et tett samarbeid med foreldrene er viktig for barnets utvikling da det i stor grad er knyttet til foreldrenes trivsel og deres tillit til barnehagen, siden vi synes dette er i tråd med det Truls mener og synes er viktig når det kommer til foreldresamarbeid. Mona trekker frem åpen dialog og det å være ærlig om bekymringene rundt barnet med foreldrene som viktig når det gjelder foreldresamarbeid. Dette kan forankres i det Nordahl sier i Glaser (2019, s. 78) om at god dialog og informasjonsflyt må være tilstede for å sikre et godt samarbeid med foreldrene.

Noe vi har sett komme frem gjennom disse funnene er hvordan informantene er opptatt av det å inkludere foreldrene i arbeidet som gjøres i barnehagen, ha en god og åpen dialog og bruke foreldrene som en ressurs inn i arbeidet med barn som viser innagerende atferd. Alle disse punktene kan knyttes opp mot det Glaser (2019, s. 130) sier om viktigheten av å *”bygge relasjoner i fredstid”* og hvordan dette kan skape et godt grunnlag for den dagen personalet blir nødt til å ta opp noe vanskelig eller bekymringsfullt med foreldrene.

Drugli og Onsjøien (2013, s. 18) sier at det er barnet og barnets beste som skal være grunnsteinene for samarbeidet. Truls sier i funnen at hans ansvar er å formidle barnets sak og barnets beste til foreldrene. Dette samsvarer med rammeplanene som sier at *”samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 29).

5.4 Pedagogisk leders ansvar

I rammeplanen står det at *"pedagogisk leder er gitt ansvaret for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, i tråd med godt faglig skjønn"* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 16). Informantene våre viser gjennom funnene hva de ser på som viktig når det kommer til rollen som pedagogisk leder. Mona trekker blant annet frem at hun synes det er viktig å *"beskrive og reflektere rundt barn man er bekymret for sammen med andre ansatte"*. Kari fremhever viktigheten av personalmøte og inkludering av medarbeiderne sine i arbeidet med barn som viser innagerende atferd. Videre sier Truls at *"de ansatte i barnehagen skal fremstå som én voksen"*. Gjennom å se på det informantene formidler gjennom funnene kan man se at det er mange likhetstrekk i svarene.

I arbeid med relasjoner sier Skogen (2013, s. 28) at lederen må vite hvordan han eller hun kan utvikle trivsel og forebygge stress. Å kartlegge medarbeiderens kompetanse kan være et forslag til dette, da kan personalet føle seg betydningsfulle og de får utnyttet evnene sine ved at de arbeider med noe de både trives med og har kompetanse om (Skogen, 2013, s. 28). Dette samsvarer med Kari sine erfaringer som er at *"Når personalet føler seg verdsatt, kan dette også føre til at de bli flinkere i jobben sin, og dette er noe som kan forplante seg videre"*.

Kvistad og Søbstad (2005, s. 170) nevner at gjensidighet er viktig i relasjonen mellom leder og ansatt. En leder som åpner opp for egenutvikling og læring, som ser sine ansatte og lar medarbeiderne være involvert i de ulike prosessene i barnehagen, vil kunne oppnå gode resultater på dette området (Kvistad og Søbstad, 2005, s. 170). I funnene kommer det frem at Kari sier at hun ville hatt fokus på innagerende atferd og de barna som viser denne atferden under personalmøte for å inkludere de andre ansatte. Som leder i barnehagen er det viktig å ikke være beskjeden og taus om sin egen kunnskap, men raust synliggjøre og dele sin kompetanse med medarbeiderne (Gotvassli, 2004, s. 74).

Vi tenker at det Kari forteller i funnene om at hun ville fokusert på innagerende atferd på personalmøte, viser at hun legger til rette for at medarbeidere skal bli inkludert i ulike prosesser. Ved at Kari deler av sine erfaringer og kunnskaper rundt innagerende atferd bidrar hun til å heve kompetansen hos sine ansatte.

Kari forteller at en konkret ting hun ville gjort for å fange opp barn som viser innagerende atferd er å dele ut observasjonsbøker der de andre ansatte kan skrive ned små praksisfortellinger og observasjoner. Kari forklarer videre at dette vil gi flere øyne på barnet og samtidig vil personalet bli inkludert i arbeidet, føle seg viktig, og at det de ser og observerer har betydning. Det Kari forteller om i funnene kan også knyttes til det Gotvassli (2004, s. 85) sier om at hvis personalet får tillagt spesialoppgaver, utredningsarbeid og får delta i prosjektarbeid vil dette ofte være svært utviklende for hver enkelt ansatt.

Som pedagogisk ledere må man kunne kartlegge kompetansen til medarbeiderne sine, dette kan gjøres gjennom veiledning, medarbeidersamtaler og uformelle samtaler (Skogen, 2013, s. 35). I funnene forteller Mona at veiledning med medarbeidere er viktig for å heve kompetansen blant personalgruppen. En betydelig faktor for veiledningen er hvordan veileder utfordrer veisøker til å bli mer bevisst på hvordan veisøker tenker og hvorfor (Carson og Birkeland, 2017, s. 108). Carson og Birkeland (2017, s. 90) sier at målsetningen med veiledning er å utvikle kunnskapsbasen for handling med tanke på forandring, forbedring og utvikling av praksis. Mona forteller at hun har erfart at mange i personalgruppa ikke er så bevisste på hvordan den innagerende atferden kan komme til uttrykk hos barn, og hvilke konsekvenser denne atferden kan ha for barnet. Det er grunn til å tro at barn og unges tilbaketrukne atferdsuttrykk er blitt bagatellisert, oversett og ignorert fordi det ikke rammer omgivelsene (Lund, 2012, s. 22). Mona kommer med et eksempel på en uttalelse fra en ansatt *"han er jo bare så grei og protesterer eller gråter aldri"*. Uttalelsen kan vise hvordan innagerende atferd kan bli bagatellisert i barnehagen, samt hvor viktig det er å heve kompetansen til de andre ansatte slik at de kan bli mer bevisste på konsekvensene for barn som viser innagerende atferd. Gotvassli (2004, s. 95) sier at personalet sin kompetanse kan hindre ny kompetanse på ulike måter, og sier videre at den nye kompetansen kan stå i motsetning til den de har fra før, som vil si at personalet må forkaste den gamle kunnskapen og erstatte det med den nye.

I funnene forteller Mona at kunnskap, erfaring og bevissthet er nøkkelen rundt barn som viser innagerende atferd. Dermed ser Mona det som viktig å bidra med sin egen kunnskap, veilede og øke bevisstheten til sine ansatte rundt barn som viser innagerende atferd.

5.5 «Stille tårer» og bruk av pedagogiske verktøy i barnehagen

«Praksisfortellinger er selvlagde fortellinger av barn og voksne om situasjoner i barnehagen» (Birkeland, 1998, s. 15). Under spørsmålet om pedagogisk leders ansvar kommer Mona spontant med en praksisfortelling (vedlegg 4) som er veldig relevant for vår problemstilling, og virkelig belyser det hun sier om at bevissthet og kunnskap er viktig rundt disse barna. Slike fortellinger kan være med å øke forståelsen for de som er en del av barnehagen (Løkken & Søbstad, 2017, s. 54). Praksisfortellinger kan skape refleksjon både individuelt og kollektivt. Disse viser til holdninger og personalets kultur og verdisyn (Kvistad & Søbstad, 2005, s. 166). Videre sier Kvistad og Søbstad (2005, s. 166) ved at man reflekterer over praksisfortellinger gjør det at man ser etter helheter og sammenhenger, man distanserer seg fra hendelsene og får ting på avstand. På denne måten kan man bruke praksisfortelling til å videreføre erfaringer, ettersom en slik fortelling bygger på opplevde erfaring (Birkeland, 1998, s. 53). Mona fortalte at hun ønsket å løfte denne praksisfortellingen frem da dette var noe som virkelig hadde satt spor i henne. Hun fortalte at denne episoden virkelig fikk henne til å reflektere over andre situasjoner der hun kanskje ikke hadde lagt merke til barnets stille tårer, noe Mona kjente på som veldig sårt. Mona sin praksisfortelling ble i senere tid hentet frem på personalmøte og bidro dermed til videre refleksjon og bevissthet rundt det barnet som viste innagerende atferd hos de andre ansatte. Mona sier at det er viktig å reflektere rundt barn du er bekymret sammen med de andre ansatte.

Det kommer frem i funnene at alle informantene ser på observasjon, karlegging og refleksjon som viktige verktøy. Observasjon som pedagogisk verktøy innebærer at man iakttar i ulike situasjoner for å kunne se hva barnet mestrer og hvordan det sosiale samspillet er (Løkken & Søbstad, 2017, s. 40). Observasjon bidrar også til å kunne kartlegge atferden til barnet ut fra alderstrinnet, og man danner bedre innsikt over det man har observert (Løkken & Søbstad, 2017, s. 59). Mona sier at *”det er personalet sitt ansvar å se etter hvordan disse barna gir uttrykk og tilrettelegge etter det.”* Alle informantene trekker frem i intervjuet hvor viktig det er å ta i bruk observasjon for å kunne kartlegge barn som viser innagerende atferd. De sier at det er viktig da disse barna fort kan bli usynlige i barnegruppen, og dermed ikke får tilrettelagt etter sine behov. Videre sier Kari at hun ville delt ut små observasjonsbøker, der kan de ansatte skrive ned små praksisfortellinger og observasjoner de gjør seg gjennom dagen. Kari forklarer at dette vil gi flere øyne på barnet og et personale som er mer deltakende og observante.

Lekegrupper er en metode som kan skape gode vilkår for å utvikle lekferdighetene til barn som sliter i lek av ulike grunner (Hoven & Mørland, 2020, s. 247). Ved at man har lekegrupper der det er målrettet arbeid med leken, kan dette være med på at barnet utvikler lekhandlingene, og samtidig utvikler andre ferdighet som selvbestemmelse (Hoven & Mørland, 2020, s. 248). Hvor mange barn som deltar i en slik lekegruppe avhenger av hvilke ferdighetsnivå barnet er på, og for noen holder det med kun ett barn og en ansatt (Hoven & Mørland, 2020, s. 248). Her vil vi vise til funnene der Mona og Truls forteller om det å bruke lek som metode for å se hvert enkelt barn, der begge nevner at mindre lekegrupper kan være lurt. Dette viser til det Hoven og Mørland (2020, s. 257) sier om lek som metode, og hvordan lekegrupper hjelper de barna som sliter i lek til å utvikle lekhandlinger og ferdigheter som selvbestemmelse. Et eksempel Mona kom med var hvordan situasjonen rundt pandemien gjorde at barnehagen var nødt til å ha mindre kohorter med faste voksne og mindre barnegrupper. Hun observerte hvordan et barn som viste innagerende atferd plutselig blomstret, og hvordan barnet deltok mer i lek og samspill. Barnet krevde sin plass og sa sine meninger. Mona sa hun gikk fra en barnegruppe hvor det startet stille, men utviklet seg til en barnegruppe der alle barna fant sin stemme. Denne erfaringen gjorde at barnehagen ønsket å fokusere på dette videre, ettersom de så hvordan barnet utviklet seg i positiv retning under denne perioden. De så hvordan de lettere kunne se hvert enkelt barn og la de medvirke over sin egen barnehagehverdag.

Gjennom drøftingen av funnene har vi kommet frem til noen hovedtrekk som vi synes belyser hvordan pedagogisk leder kan arbeide for at barn som viser innagerende atferd får medvirke. Noe som går igjen blant informantene er viktigheten av å inkludere medarbeiderne sine i arbeid med barn som viser innagerende atferd, for å øke bevisstheten og heve kompetansen i personalgruppen. Dette ansvaret ligger hos pedagogisk leder, og i funnene kommer det frem at informantene er opptatt av å inkludere medarbeiderne sine, gjennom å delegere arbeid. Et eksempel på dette er det som nevnes om bruk av små observasjonsbøker som tildeles personalet, slik at alle får bidratt i prosessen med kartlegging av barn som viser innagerende atferd.

Vi ønsker videre å vise til Monas nøkkelbegreper rundt barn som viser innagerende atferd, som er kunnskap, erfaring og bevissthet. Dette er viktige faktorer i arbeidet med å kunne tilrettelegge for medvirkning for denne gruppen barn. Et annet hovedtrekk i drøftingen er personalets ansvar for å plukke opp barnets interesser, samt fokusere på mimikk og kroppsspråk da dette er ulike måter barn som viser innagerende atferd uttrykker seg på. Vi ønsker her å vise til Franck & Glaser (2020, s. 311) som hevder at det er viktig å være observant på barnas kroppslige så vel som verbale uttrykk, da barns rett til medvirkning ikke er begrenset til bare verbale uttrykk.

6.0 Oppsummering

Avslutningsvis vil vi oppsummere oppgaven vår ved å se på funnene vi har hentet gjennom kvalitativt intervju knyttet til drøftingen for å få belyst problemstilling vår *”Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?”*. Vi tenker at funnene vi har fått inn under datasamlingen fremhever mange viktige punkter for hvordan pedagogisk leder kan legge til rette for at barn som viser innagerende atferd kan få medvirke i barnehagen. Vi ønsker videre å fremheve noen av funnene som belyser problemstillingen vår.

Gjennom funnene har vi sett at informantene har ulik erfaring med hvordan innagerende atferd kan komme til uttrykk på ulike måter, men et fellestrekk er at det kan være utfordrende å legge merke til hvis man ikke er bevisst på atferden. Praksisfortellingen *”stille tårer”* (vedlegg 4) synes vi illustrerer hvor utfordrende det kan være å legge merke til den innagerende atferden hvis man ikke er bevisst og har kompetanse på hvordan atferden kan komme til uttrykk. Vi ønsker også å trekke frem det en av informantene sa som vi synes beskriver hvordan Ole uttrykker seg i praksisfortellingen *”de har like mye følelser som andre barn, men følelsene går innover og ikke utover”*. Dette viser hvordan innagerende atferd kan fremtre i gitt situasjoner, som støttes av Lund (2012, s. 25) som sier at innagerende atferd ikke er en statisk tilstand, men noe som kan fremtre i ulike situasjoner og kontekster. Vi har også sett at informantene er opptatt av at det er personalet sitt ansvar å se hvordan barn som viser innagerende atferd uttrykker seg og tilrettelegge deretter. Dersom den voksne ikke hadde vært oppmerksom og bevisst på Oles atferdsuttrykk ville ikke den voksne kunne tilrettelagt for at han fikk medvirke. En slik praksisfortelling bidrar til å øke refleksjonen rundt ulike atferdsuttrykk, og kan være et nyttig verktøy å ta i bruk for hele personalgruppen. Barn har ulike måter å uttrykke seg på, og det vil derfor være avgjørende for barnas muligheter for medvirkning hvordan barnehagepersonalet tolker og definerer slike uttrykk (Franck og Glaser, 2020, s. 311).

Gjennom funnene kommer det frem at det personalet vektlegger å inkludere sine medarbeidere i arbeidet med barn som viser innagerende atferd. Dette trekker de frem da de har erfart at det er viktig å ha hele personalgruppen med seg når man arbeider mot et mål. Vi har også sett at bevisstgjørelse, kompetanseheving og veiledning er sentrale punkter. Dette er noe informantene trekker frem når det kommer til hvordan pedagogisk leder kan arbeide med å tilrettelegge for at barn som viser innagerende atferd kan få medvirke i barnehage. Dermed tenker vi at det er viktig at pedagogisk leder arbeider for å bevisstgjøre, heve kompetansen og veilede personalgruppen rundt temaet innagerende atferd. På denne måten kan hele personalet bli inkludert i arbeidet med å se de barna som viser innagerende atferd, møte de på deres behov og tilrettelegge slik at de får medvirke.

Det kommer frem i funnene at mindre lekegrupper kan brukes som metode for å se hvert enkelt barn. Informantene trekker frem at det under pandemien ble brukt kohorter der barna ble delt i mindre grupper. Her erfarte informantene at dette hadde positiv effekt på de barna som gjerne viste innagerende atferd ellers. Det viste seg at mindre lekegrupper ga mer tillitt og trygghet for barna, og spesielt da for barnet som viste innagerende atferd. Informantene erfarte at de som var stille og tilbaketrukket blomstret på en helt annen måte enn til vanlig. Barnet som viste innagerende atferd hadde en voksen og noen få barn å forholde seg til. Disse forholdene gjorde barnet tryggere og mer tillitsfull både til barn og voksne i sin kohort, som igjen førte til at barnet tok sin plass i barnegruppen. Vi synes dette er viktig å få frem da det viser hvordan mindre lekegrupper kan bidra til at barn som viser innagerende atferd blir mer synlig i barnehagehverdagen.

I denne undersøkelsen var målet vårt å finne ut hvordan det blir lagt til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen. Gjennom oppgaven har vi selv blitt mer bevisst rundt innagerende atferd, hvordan atferden kommer til uttrykk og hvordan man som pedagogisk leder kan arbeide for at disse barna også skal gis rett til medvirkning. Det har vært en lærerik prosess som har bidratt at vi har tilegnet oss ny kunnskap og erfaring rundt dette omfattende temaet om innagerende atferd. Kunnskapen vi har tilegnet oss gjennom denne prosessen er noe vi ønsker å ta med oss videre i fremtidig arbeid, da vi synes temaet er viktig å belyse enda mer ute i praksis. Dersom vi skulle arbeidet videre med oppgaven hadde vi ønsket å gå videre med intervjuene og gjerne benyttet oss av ulike metoder for innsamling av data. Dette slik at vi kunne samlet inn data fra flere pedagogiske ledere fra ulike barnehager.

Vi tror at dette ville gitt enda flere perspektiver og ulike erfaringer på hvordan pedagogisk leder kan legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen.

Litteraturliste

- Ask, C. (2018). *Rammeplanen og hverdagen i barnehagen*. Pedagogisk forum.
- Bae, B. (2012). Barnehagebarns medvirkning. I Bae, B. (Red.). *Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette*. (s. 13- 31). Fagbokforlaget.
- Birkeland, L. (1998). *Pedagogiske erobringer – om praksisfortellinger og vurdering i barnehagen*. Pedagogisk forum.
- Bø, I. Og Helle, L. (2013). *Pedagogisk ordbok: praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi* (utgave 3). Universitetsforlaget.
- Carson, N. Og Birkeland, Å. (2017). *Veiledning for barnehagelærere* (utgave 3). Cappelen Damm akademisk.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Drugli, B, M. Og Onsjøien, R. (2013). *Vanskelige samtaler: Gode dialoger*. Cappelen akademisk forlag.
- Drugli, M. B. (2012). Å møte barn med tilitt og respekt gjennom å "se" hele barnet. I Søbstad, F (Red.). *Barnehagens grunnsteiner*. (s. 199-208). Universitetsforlaget.
- Fennefoss, A-T., Jansen, E. K. (2012). Dynamikk og vilkår. I Bae, B. (Red.). *Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette*. (s. 123-142). Fagbokforlaget.
- Franck, K., & Glaser, V. (2020). Rett til medvirkning for barn med særskilte behov. I Sjøvik, P. (Red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskolelærerutdanningen*. (s. 304- 320). Universitetsforlaget.

Gjertsen, Å-P. (2013). *De usynlige barna*. Fagbokforlaget.

Glaser, V. (2019). *Foreldresamarbeid: Barnehagen i et mangfoldig samfunn* (utgave 2). Universitetsforlaget.

Gotvassli, Å, K. (2004). *Et kompetent barnehagepersonale: om personal- og kompetanseutvikling i barnehagen*. (utgave 2). Høyskoleforlaget.

Hove, G. & Mørland, B. (2020). Lek for alle barn?. I Sjøvik, P. (Red.). *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskolelærerutdanningen* (s.233-250). Universitetsforlaget.

Kristensen, T. (2011). Medvirkning – uendelig vanskelig, fantastisk enkelt! I Søbstad, F. (Red.). *Barnehagens grunnsteiner. Formålet med barnehage*. (s.188-197). Universitetsforlaget.

Kvale, S. Og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet* (utgave 3). Gyldendal akademisk.

Kvistad, K. Og Søbstad F. (2005). *Kvalitetsarbeid i barnehagen*. Cappelen Damm akademisk.

Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet: Innagerende atferd i barnehage og skole*. Fagbokforlaget.

Lund, I. (2004). *Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge*. Fagbokforlaget.

Lundestad, M. (2013). Ledelse av assistentgruppen i et relasjonelt perspektiv. I Skogen, E. (Red.). *Å være leder i barnehagen* (s. 215-244). Fagbokforlaget.

Løkken, G. Og Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen* (utgave 4). Universitetsforlaget.

Løkken, G. Og Søbstad, F. (2017). *Observasjon og intervju i barnehagen* (utgave 4). Universitetsforlaget.

Pettersen, S. (2017). Hvordan kan du møte og forstå de stille barna i barnehagen.

https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-selektiv-mutisme-spesialpedagogikk/hvordan-kan-du-mote-og-forsta-de-stille-barna-i-barnehagen/110597?fbclid=IwAR2aX4BOfxIqm1shKnJd_w5yUeGeIyZsENa-sY8N1mS4J3GnFLa_aotO9h4

Sjøvik, P. (2014). Barn i sorg og krise. *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. I Sjøvik, P. (Red.). (s. 204-227). Universitetsforlaget.

Skogen, E. (2013). Ledelse i barnehagen. Skogen, E. (Red.). *Å være leder i barnehagen* (s.23-52). Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/#>

Vedlegg

Vedlegg 1: Samtykkeskjema/informasjonskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Stille tårer”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å samle inn erfaringer rundt temaet ”stille tårer”. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg

Formål

Vi har formulert spørsmålene i intervjuet vårt ut i fra problemstilling vår som er; *“Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?”*. Gjennom disse spørsmålene ønsker vi at informantene skal få dele sine erfaringer og opplevelser de har rundt dette temaet, slik at vi kan bruke disse erfaringene i vår bacheloroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker å intervju deg på bakgrunn av din utdanning og erfaring.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi ønsker å ta i bruk personlig intervju. Dette vil si at vi har laget en rekke spørsmål rundt temaet vårt, og er interessert i dine erfaringer rundt problemstillingen vår i denne oppgaven. Vi vil være åpne for både intervju over zoom og fysisk, alt ettersom hva som passer deg og situasjonen vi er i best.

Vi kommer til å ta notater underveis, men vi vil ikke bruke lydopptak eller videoopptak.

Det vil ta deg ca. 45 minutter å delta.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Veileder: Jannicke Berland. Studenter/prosjektansvarlig: 412, 245 og 393*
- *Alt vil lagres anonymt. Vi vil f.eks. bruke koder/fiktive navn.*

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 31.05.2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen på Vestlandet ved *Jannicke Berland*, nr. 92206618 eller epost: *Jannice.Eikefet.Berland@hvl.no*
- Vårt personvernombud: Hanne Blaafalk, nummer: 93235221, Epost: Hanne.blaafalk@hvl.no

Med vennlig hilsen

Jannice Eikefet Berland
(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Stille tårer”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i personlig intervju. Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.
-

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 Intervjuguide utkast 1

Intervjuguide

Denne intervjuguiden tar utgangspunkt i “de stille barna” som er temaet vårt i bacheloroppgaven vi skal skrive. Vi har formulert spørsmålene ut i fra problemstilling vår som er; *“Hvordan kan pedagogisk leder legge til rette for at barn som viser innagerende atferd får medvirke i barnehagen?”*

- Hvordan vil du beskrive de barna som viser en innagerende atferd?
- På hvilken måte har du lagt merke til at et barn viser innagerende atferd? Er det i noen spesifikke situasjoner du legger merke til det, eventuelt hvilke?
- Hva legger du i begrepet medvirkning? Og hva tenker du om at barn skal få medvirke i barnehagen?
- På hvilken måte tenker du at barn som viser innagerende atferd kan få medvirke i barnehagen?
- Eventuelt hvilke konsekvenser kan oppstå om barnet ikke får være medvirkende i det som skjer?

Vedlegg 3 Endelig intervjuguide

Intervjuguide

- Hvordan vil du beskrive de barna som viser en innagerende atferd?
- På hvilken måte har du lagt merke til at et barn viser innagerende atferd? Er det i noen spesifikke situasjoner du legger merke til det, eventuelt hvilke?
- Hva legger du i begrepet medvirkning? Og hva tenker du om at barn skal få medvirke barnehagen?
- På hvilken måte tenker du at barn som viser innagerende atferd kan få medvirke i barnehagen?
- Eventuelt hvilke konsekvenser kan oppstå om barnet ikke får være medvirkende i det som skjer?
- Hvilke verktøy har du erfaring med for å fange opp og legge til rette for barn som viser innagerende atferd? Hvis ikke erfaring, hvilke verktøy kunne du sett for deg at hadde vært aktuelle å bruke i din barnehage?
- Hvordan arbeider du som pedagogisk leder med barn som viser innagerende atferd i forhold til de andre ansatte i barnehagen? Blir temaet belyst nok for de andre ansatte

Tilleggsspørsmål:

- Hvordan tenker du at foreldresamarbeid kan være et verktøy i arbeid med barn som viser innagerende atferd?

Vedlegg 4 Praksisfortelling- "Stille tårer"

"Det er tid for at Ole (1 ½) skal sove. Han blir med uten noen motsigelser, legges ned i vognen og kjøres ut som vanlig. I det hun skal se ned i vognen for å si sov godt, ser hun tårene triller. Han blir spurt om han ikke er klar for å sove enda. Ole (1 ½) rister på hodet mens tårene triller. Han blir tatt opp av vognen, og blir med inn på avdelingen for å leke litt til. Etter en liten stund spør pedagogisk leder om han er klar for å gå ut for å prøve å sove igjen. Han kommuniserer ved å nikke forsiktig. Pedagogisk leder legger Ole (1 ½) i vognen, og gutten sovner."